

Trestnoprávne aspekty pozdravu „Na stráž!“ (Je vyslovenie pozdravu „Na stráž!“ trestným činom?)

Anotácia: Nárast extrémizmu je jedným z veľkých problémov súčasnosti. Úlohou justičných orgánov štátu je bojovať proti extrémistickým prejavom a zakročiť proti nim formou trestnej represie. Je potrebné zisťovať, kedy je určitý prejav stále zahrnutý v rámci slobody prejavu a kedy ho už presahuje. Cieľom predloženého článku je snaha zaoberať sa pozdravom, ktorý používajú pravicoví extrémisti, z historického a aplikačného hľadiska.

Kľúčové slová: extrémizmus, história, sloboda prejavu, trestný čin.

1. Historický pohľad na vznik pozdravu „Na stráž!“ a spôsob používania pozdravu

Heslo "Na stráž!" začala prvýkrát používať Československá obec sokolská (ČSOS), ktorá ho mala už od roku 1919 umiestnené na svojich členských odznakoch. V roku 1934 si toto heslo osvojilo ako svoj pozdrav Ústredie slovenských katolíckych skautov. Po vyhlásení autonómie Slovenska 6. októbra 1938 začali pozdrav "Na stráž!" používať ako služobný pozdrav príslušníci Hlinkovej gardy (HG), polovojenskej organizácie Hlinkovej slovenskej ľudovej strany (HLSLS). Po zákaze skautských organizácií slovenskou autonómnou vládou na základe vládneho výnosu č. 70/1938 z 5. decembra 1938 vstúpila časť členov slovenského katolíckeho skautingu do novozriadenej mládežníckej organizácie Hlinkova mládež (HM), ktorá bola súčasťou HG. Pozdrav "Na stráž!" sa potom stal aj oficiálnym pozdravom HM. Po vyhlásení Slovenského štátu 14. marca 1939 (od 21. júla 1939 Slovenská republika, SR) zaviedol režim HLSLS pozdrav "Na stráž!" ako oficiálny štátny a úradný pozdrav v ústnej i písomnej forme. Po zavedení pozdravu "Na stráž!" ako služobného pozdravu HG v októbri 1938 vznikli dva základné druhy tohto pozdravu, tzv. malý a veľký. Pri "malom" pozdrave, ktorý sa používal mimo služby v interiéroch aj v exteriéroch, zdvihol zdraviaci pravú ruku s otvorenou dlaňou a so spojenými prstami k pravému plecu a zvolal "Na stráž!". Pri "veľkom" pozdrave, ktorý sa používal vo formáciách a pri nástupoch, vystrel zdraviaci pravú ruku do výšky pleca s otvorenou dlaňou a so spojenými prstami vo výške pravého oka a zvolal "Na stráž!". 15. augusta 1940 bol "malý" služobný pozdrav Hlavným veliteľstvom HG zrušený a jediným oficiálnym pozdravom príslušníkov HG sa stal "veľký" pozdrav. Aj HM používala tzv. malý a veľký typ pozdravu "Na stráž!". Pri "malom" pozdrave zdraviaci zvolal "Na stráž!". Pri "veľkom" pozdrave vystrel zdraviaci pravú ruku s otvorenou dlaňou a so spojenými prstami do výšky pravého oka a zvolal "Na stráž!". Od 15. augusta 1940 bol však jediným platným a všeobecným pozdravom všetkých príslušníkov HG "veľký" pozdrav.¹ Zdvihnutie pravej ruky, ktoré tvorilo súčasť "veľkého" pozdravu HG a HM "Na stráž!", bolo prevzaté z oficiálneho pozdravu talianskej Národnej fašistickej strany (po taliansky Partito Nazionale Fascista) a nemeckej Národnosocialistickej nemeckej robotníckej strany (po nemecky Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei). Zdvihnutie pravej ruky pri "malom" pozdrave HG bolo zjednodušenou formou "veľkého" pozdravu. Heslo a pozdrav "Na stráž!" boli v medzivojnovom období používané členmi ČSOS a slovenskými katolíckymi skautmi. V októbri 1938 sa pozdrav na "Na stráž!" sprevádzaný zdvihnutím pravej ruky stal oficiálnym pozdravom HG a v decembri 1938 sa stal oficiálnym pozdravom HM. Počas existencie prvej SR v rokoch 1939 – 1945 bol pozdrav "Na stráž!" oficiálnym štátnym a úradným pozdravom v ústnej a písomnej forme. Vzhľadom na to bolo jeho používanie v úradoch a v školách vyžadované aj od osôb, ktoré neboli ani členmi HLSLS, HG a HM, ani sa nestotožňovali s

¹ SOKOLOVIČ, P. *Hlinkova garda 1938 – 1945*. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2009. str. 277.

ideológiou týchto organizácií. V súčasnosti sa pozdravom "Na stráž!" bez vztýčenia pravej zdravia na verejnosti členovia a prívrženci Ľudovej strany Naše Slovensko (ĽSNS). Heslo a pozdrav "Na stráž!" bolo v minulosti prejavom príslušnosti k ČSOS, slovenskému katolíckemu skautingu, HSLŠ, HG a HM, ale v období prvej SR sa v ústnej a v písomnej forme vyžadovalo aj v bežnom úradnom styku. Heslom "Na stráž!" sa nezaoberali tzv. ľudové súdy po skončení druhej svetovej vojny ani nebolo spomínané v tzv. Benešových dekrétach a právnych normách alebo rozsudkoch nadväzujúcich na tieto dekréty.

Je možné dospieť k záveru, že ústny pozdrav "Na stráž!", ktorý je sprevádzaný vztýčením pravej ruky, sa spája s nedemokratickým režimom prvej SR republiky a s polovojskou organizáciou HG. Je pritom všeobecne známe, že HSLŠ a jej pridružené organizácie boli v rokoch 1938 – 1945 zodpovedné za hrubé porušovanie základných práv a slobôd. Vzhľadom na to je slovné použitie pozdravu "Na stráž!" sprevádzané vztýčením pravej ruky prejavom podpory a propagácie skupín smerujúcich k potlačeniu základných práv a slobôd.

Po vyhlásení autonómie Slovenska 6. októbra 1938 začali pozdrav „Na stráž!“ používať ako služobný pozdrav príslušníci Hlinkovej gardy, ktorá plnila funkciu polovojskej organizácie Hlinkovej slovenskej ľudovej strany. Po zákaze skautských organizácií slovenskou autonómnou vládou 5. decembra 1938 vstúpila časť členov slovenského katolíckeho skautingu do už spomínanej Hlinkovej mládeže. Pozdrav „Na stráž!“ sa tak stal oficiálnym pozdravom Hlinkovej mládeže.² Rovnako ako v prípade HG aj HM ustálila iba používanie tzv. „veľkého pozdravu“. To znamenalo, že iba samotné vyslovenie pozdravu „Na stráž!“ sa prestalo používať. 14. marca 1939 bol vyhlásený Slovenský štát a pozdrav „Na stráž!“ sa stal oficiálnym štátnym a úradným pozdravom v ústnej i písomnej forme.

Po vzniku Slovenskej republiky (1939 – 1945) sa členovia Hlinkovej gardy aktívne podieľali na prenasledovaní a perzekúciách Čechov, Židov, Rómov a odporcov vtedajšieho režimu. 5. júla 1940 sa úplne zmenilo postavenie a úlohy Hlinkovej gardy, lebo začala pôsobiť v spolupráci s Ústredňou štátnej bezpečnosti aj ako politická polícia, ktorá potláčala akékoľvek formy nesúhlasu s vtedajším režimom. Najvernejší členovia Hlinkovej gardy boli školení nemeckými nacistickými inštruktormi. Po vyhlásení Slovenského národného povstania sa z príslušníkov Hlinkovej gardy sformovali Pohotovostné oddiely Hlinkovej gardy. Tieto pohotovostné oddiely sa v spolupráci so zvláštnymi nacistickými komandami podieľali na trestných výpravách proti partizánom aj civilnému obyvateľstvu. V období od jesene 1944 do jari 1945 stihli vypáliť 94 dedín, zavraždiť vyše päťtisíc obetí a približne 20 000 odporcov režimu odvliecť do zajateckých a koncentračných táborov. Od septembra 1944 sa Hlinkova garda stala zložkou ozbrojených síl vojnovnej Slovenskej republiky a podliehala Ministerstvu národnej obrany. Od jari 1945 jej činnosť usmerňoval veliteľ nemeckých nacistických okupačných vojsk na Slovensku.

V prípade HM je možné badať zmenu úloh, a to najmä v súvislosti s vypuknutím Slovenského národného povstania. Došlo k vytvoreniu Pohotovostných oddielov HM, ktoré začali spolupracovať s PO HG a s nemeckými vojenskými silami. Okrem vojenských povinností sa však v rámci HM vytvorili aj Pracovné oddiely HM alebo Pomocné oddiely HM. Tieto vykonávali činnosť napríklad v oblasti zásobovania alebo pomoci Slovenskému červenému krížu. Dospelí členovia HM často vstupovali do PO HG v rámci totálneho nasadenia síl. Po skončení Druhej svetovej vojny boli vedúci predstavitelia Hlinkovej mládeže odsúdení na dlhoročné tresty, ale väčšina z nich emigrovala do zahraničia.³

Z uvedených publikácií Ústavu pamäti národa vyplýva, že za implementáciu rasovej politiky na Slovensku sa zasadzovali viacerí najvyšší predstavitelia tejto organizácie, ktorí sa

² MILLO M. *Hlinkova mládež 1938 – 1945*. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2008. str. 61 a nasl.

³ MILLO M. *Hlinkova mládež 1938 – 1945*. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2008. str. 136 a nasl.

podieľali aj na perzekúciách politických oponentov či osôb považovaných za menejcenné z rasových príčin. Niektorí príslušníci tejto organizácie sa koncom 2. svetovej vojny dokonca podieľali na páchaní vojnových zločinov a zločinov proti ľudskosti, napr. keď asistovali nemeckým zvláštnym komandám pri vykonávaní hromadných exekúcií. So zavádzaním pozdravu „Na stráž“ nesúhlasili viacerí predstavitelia umierneného krídla Hlinkovej slovenskej ľudovej strany, pričom kritické hlasy proti zavádzaniu pozdravu do verejného života sa ozývali najmä do roku 1940, keď na základe zásahu Nemecka do vnútropolitického diania na Slovensku radikálne krídlo Hlinkovej slovenskej ľudovej strany posilnilo svoje postavenie.

Najvyšší súd SR 1. júna 2016 v súvislosti s nezaregistrovaním občianskeho združenia Ľudová stráž rozhodol, že pozdrav "Na stráž!" je spojený s nedemokratickým režimom prvej SR. Súd skonštatoval, že slovný pozdrav „Na stráž!“, a to i v prípade hlasového prejavu, bol pozdravom militantného zoskupenia Hlinkovej mládeže, ktorá pôsobila v rámci Slovenského štátu v rokoch 1939 – 1945.⁴

2. Posúdenie pozdravu „Na stráž!“ v rozhodovacej činnosti prokuratúry

Najznámejším prípadom, ktorý zarezonoval v slovenskej spoločnosti a súvisel s použitím pozdravu „Na stráž!“, bol prejav M. K., ktorý zaznel 14. 03. 2009 v Bratislave. Poverený príslušník PZ vzniesol 14. 03. 2009 obvinenie za prečin podpora a propagácia skupín smerujúcich k potlačeniu základných práv a slobôd. Skutkové okolnosti prípadu spočívali v tom, že M. K. počas verejného zhromaždenia „Za Slovensko“ ukončil svoj príhovor pred zhromaždeným davom zvolaním „Kamaráti a kamarátky, Na stráž!“.

Poverený príslušník PZ toto konanie kvalifikoval ako prečin podpora a propagácia skupín smerujúcich k potlačeniu základných práv a slobôd podľa § 422 ods. 1 Trestného zákona účinného v čase spáchania skutku.⁵ V rámci skráteného vyšetovania vykonal poverený príslušník dokazovanie výsluchom obvineného, výsluchom svedka prítomného počas prejavu obvineného a výsluchom znalca. Predmetom dokazovania bol aj znalecký posudok znalca a prepis prejavu obvineného. Obvinený vo svojej výpovedi uviedol, že svojím pozdravom nemal úmysel propagovať žiadne hnutie, ale použil starý slovenský pozdrav, ktorý používala telovýchovná jednota Orol a slovenský katolícky skauting. Hlinkova garda vznikla až 14 rokov po zavedení tohto pozdravu a pozdrav len prevzala. Svedok prejavu, zamestnanec mestskej polície, uviedol, že bol poverený riadením akcie „Za Slovensko“. Potvrdil, že počul, ako obvinený povedal „Kamaráti a kamarátky, Na stráž!“. Zo znaleckého posudku vyplynulo, že pozdrav „Na stráž“ sa pôvodne spájal so slovenským skautingom. Pozdrav je však známejší ako oficiálny tzv. malý pozdrav Hlinkovej gardy. Formu a použitie pozdravu upravovalo Hlavné veliteľstvo Hlinkovej gardy. Použitie pozdravu bolo presne špecifikované, ústne prehlásenie „Na stráž“ sa spájalo aj so zdvihnutím ruky do výšky pleca, prsty mali byť spojené do výšky oka. Znalec sa vyjadril aj k slovnému spojeniu „Kamaráti, Na stráž“, čo bol jeden z najpopulárnejších pochodov organizácie Hlinkova garda a vznikol po vyhlásení autonómie Slovenska po 06. 10. 1938. Samotní gardisti sa oslovovali ako kamaráti. K Hlinkovej garde znalec uviedol, že išlo o polovojenský zbor Hlinkovej Slovenskej ľudovej strany a tvoril oporu pri prenasledovaní odporcov režimu, zúčastňoval sa na vojenskom ťažení proti Poľsku a Rusku. Súčasťou propagandy gardy bol antisemitizmus, vybraní dôstojníci gardy boli školení priamo v nacistickej škole v Nemecku. Po skončení vojny boli poprední členovia gardy popravení ako vojnoví zločinci.

⁴ Rozsudok NS SR, sp. zn. 8Sr/1/2014.

⁵ Kto verejne, najmä používaním zástav, odznakov, rovnošiat a hesiel, prejavuje sympatie k hnutiam, ktoré násilím, hrozbou násilia alebo hrozbou inej ťažkej ujmy smerujú k potláčaniu základných práv a slobôd osôb.

V rámci zákonného preskúmania uznesenia povereného príslušníka PZ rozhodol dozorujúci prokurátor v zmysle § 215 ods. 1 písm. b) Trestného poriadku a trestné stíhanie obvineného zastavil. Vo svojej právnej úvahe prokurátor uviedol, že po preskúmaní zadovážených dôkazov vo vyšetrovacom spise dospel k názoru, že nebola naplnená skutková podstata trestného činu ani po objektívnej, ani po subjektívnej stránke. Uvedené bolo zdôvodnené tým, že obvinený pri prednesení slov „Na stráž“ súčasne nezdvihol pravú ruku do výšky pleca a prsty nemal spojené do výšky oka. V danom prípade tak nešlo o rituálny pozdrav príslušníkov Hlinkovej gardy, zdvihnutie pravej ruky bolo podľa názoru prokurátora základným atribútom pozdravu „Na stráž“. Vzhľadom na túto skutočnosť nebolo možné obvinenému dostatočným spôsobom preukázať, či jeho úmysel smeroval k prejavu sympatií k hnutiam, ktoré násilím, hrozbou násilia alebo hrozbou inej ťažkej ujmy smerujú k potlačeniu základných práv a slobôd. Z písomného prepisu prejavu obvineného navyše vyplynulo, že sa dištancuje od toho, že sa pozdrav „Na stráž“ spája s Hlinkovou gardou. Rovnako obvinený vysvetlil historické pozadie vzniku pozdravu v čase, keď Hlinkova garda neexistovala. Vzhľadom na uvedené skutočnosti prokurátor teda rozhodol, že nedošlo k naplneniu subjektívnej ani objektívnej stránky trestného činu.⁶

3. Trestnoprávne aspekty pozdravu „Na stráž!“

Pri posudzovaní pozdravu „Na stráž!“ je potrebné skúmať najmä okolnosti, za akých bol tento pozdrav vyslovený, osobu, ktorá takýto pozdrav predniesla, a v neposlednom rade je potrebné skúmať, či použitie takéhoto pozdravu nie je možné zahrnúť do rámca slobody prejavu.

Právo na slobodu prejavu predstavuje jeden z pilierov demokratickej spoločnosti. Toto právo sa vzťahuje nielen na výroky, ktoré sú vo väčšinovej spoločnosti vnímané priaznivo, ale aj také názory, ktoré sú vnímané negatívne alebo ktoré dokážu v spoločnosti vyvolávať polemiky alebo rozpory.⁷ Sloboda prejavu je teda široko chránená bez ohľadu na to, či je určité vyjadrenie racionálne alebo pod vplyvom emócií a bez ohľadu na to, ako je prijímané poslucháčmi prejavu alebo vyjadrenia. Ústavná ochrana slobody prejavu sa nevzťahuje len na názory prijímané kladne v mediálnom priestore, ktoré sú politicky korektné. Aj sloboda prejavu má však svoje legislatívne limity a ustupuje najmä v prípade nenávistných a hanobiacich prejavov alebo prejavov, ktoré chcú propagovať hnutia alebo skupiny, ktoré násilím, hrozbou násilia alebo hrozbou inej ťažkej ujmy smerujú k potláčaniu základných práv a slobôd. Až v takýchto prípadoch je možné vyvodit' trestnoprávnu zodpovednosť za spáchanie trestného činu.⁸

Vzhľadom na slobodu prejavu je preto potrebné skúmať okolnosti, za akých bol pozdrav vyslovený. Teda najmä či bol samotný pozdrav sprevádzaný prejavom, ktorý by smeroval k podpore alebo propagácii Hlinkovej gardy, Jozefa Tisa alebo vojnového Slovenského štátu, pričom prejav by mal primárne smerovať k radikálnym aspektom uvedených subjektov. Treba vychádzať zo skutočnosti, že samotná HG alebo HM podľa dostupných historických štúdií Ústavu pamäti národa nebola primárne radikálna. Radikálne krídla týchto organizácií boli predovšetkým Pohotovostné oddiely, ktoré vznikli najmä v súvislosti so Slovenským národným povstaním (boj proti partizánom) alebo perzekúciou časti obyvateľov neslovenského pôvodu (Židia, Rómovia). Ide o významné skutočnosti, ktoré poukazujú na úmysel páchatel'a a objektívnu stránku trestného činu. Samotný pozdrav „Na stráž!“

⁶ Uznesenie Okresnej prokuratúry Bratislava I podľa § 215 ods. 1 písm. b) Trestného poriadku, sp. zn. 2 Pz 301/2009.

⁷ Rozsudok ESLP zo dňa 7. 2. 1976 vo veci Handyside proti Spojenému kráľovstvu.

⁸ Uznesenie Krajskej prokuratúry v Bratislave podľa § 197 ods. 1 písm. d) Trestného poriadku, sp. zn. 1 Kn 32/2016.

sa nespájal iba s Hlinkovou gardou a používanie tohto pozdravu je potrebné v týchto intenciách posudzovať aj vo vzťahu k subjektívnej stránke trestného činu (úmysel páchatel'a). V monografii, ktorú vydal Ústav pamäti národa (Milla, M. Hlinkova mládež 1938 – 1945), sa konštatuje, že organizácia Hlinkova mládež bola oficiálne predstaviteľkou slovenskej mládeže. Časť funkcionárov vtedajšieho režimu dokonca podnikla kroky, aby bola z právneho a organizačného hľadiska Hlinkova mládež vyňatá z pôsobnosti radikálneho krídla Hlinkovej gardy. Kresťanské a konzervatívne krídlo HSLS vyňalo teda Hlinkovu mládež z pôsobnosti radikálov presadzujúcich národnosocialistické vzory. V inej monografii Ústavu pamäti národa (Sokolovič, P. Hlinkova garda 1938 – 1945) sa rovnako konštatuje, že v pohľade na Hlinkovu gardu panovali spory medzi vedúcimi predstaviteľmi vojnového Slovenského štátu, čo bolo zapríčinené tým, že v HSLS existovalo radikálne a umiernené krídlo. Ak sa na Hlinkovu gardu pozeráme zhora, cez zmýšľanie a konanie jej elit, tak z tohto hľadiska bola skutočne šovinistická, pronacistická a protižidovská organizácia. Na druhej strane v nej možno nájsť aj veľký počet gardistov nesúhlasiacich s jej radikalizáciou. Hlinkova garda sa mala stať podľa politických predstaviteľov zoskupením akejsi elity národa, postupom času sa však v nej vytvorilo krídlo radikálnych protižidovských aktivistov a brutálnych vykonávateľov protižidovských opatrení. Aj z tohto dôvodu klesal počet jej členov, pretože medzi obyvateľmi získavala negatívny obraz. Hlinkovu gardu ako celok teda nie je možné charakterizovať ako hnutie, ktoré násilím, hrozbou násilia alebo inej ťažkej ujmy smerovalo k potláčaniu základných práv a slobôd, ako to bolo napríklad pri niektorých nacistických divíziách SS, ktoré boli ako celok odsúdené v rámci povojnového vyrovnania s vojnovými zločincami a zločineckými vojenskými organizáciami. Heslom „Na stráž!“ sa nezaoberali ani ľudové súdy po skončení druhej svetovej vojny a toto heslo nie je spomínané ani v Benešových dekrétach.

Čo sa týka subjektívnej stránky trestného činu (úmysel páchatel'a) je pozdrav „Na stráž!“ diskutabilný vzhľadom na historické pozadie HG alebo HM. Pozdrav sa totiž nespájal len s radikálnymi javmi vojnového Slovenského štátu, ale bol aj oficiálnym úradným pozdravom, alebo dokonca pozdravom v bežnom styku. Nehovoriac už o tom, že tento pozdrav používali pred vznikom HG a HM slovenskí katolícki skauti. Páchatel'ovi trestného činu podľa §§ 421 a 422 Trestného zákona je preto potrebné preukázať, že tento pozdrav použil práve v súvislosti s propagáciou skupiny, hnutia alebo ideológie, ktorá v minulosti smerovala k potlačeniu základných práv a slobôd. Indikátorom smerujúcim k naplneniu skutkovej podstaty trestného činu by bolo, že páchatel' by bol napríklad oblečený v uniforme HG alebo HM, prípadne že v rámci prejavu by tieto organizácie vychvaľoval za ich činnosť pri perzekúciách obyvateľov vojnového Slovenského štátu. V súčasnosti sa však tento pozdrav používa často ako bežný pozdrav medzi sympatizantmi pravicového extrémizmu, keď sa jeho prívrženci často odvolávajú práve na historické pozadie vzniku pozdravu a jeho spájanie so slovenským katolíckym skautingom. **Na druhej strane je však potrebné podotknúť, že často ide o účelovú obranu podozrivých alebo preverovaných osôb, ktoré dokonale ovládajú históriu pozdravu vo vzťahu ku katolíckym skautom alebo obdobím pred vznikom vojnového Slovenského štátu. Pozdrav vo vzťahu k okolnostiam vojnového Slovenského štátu však marginalizujú alebo nevedia uviesť spôsoby jeho používania a kto tento pozdrav a pri akých príležitostiach používal.**

V tomto smere je potrebné spomenúť aj ostatnú novelu Trestného zákona v znení zákona č. 316/2016 Z. z., ktorá musela nutne reagovať na nárast pravicového extrémizmu a jeho praktickú nestíhatelnosť (nemožnosť postupovať v zmysle § 206 Trestného poriadku) z dôvodu preukazovania či už objektívnej, alebo subjektívnej stránky trestného činu. Napríklad pri samotnom pozdrave „Na stráž!“ sa ako problematický javil už len samotný názov §§ 421 a 422 – podpora a propagácia skupín smerujúcich k potláčaniu základných práv a slobôd. Z gramatického výkladu vyplýva, že na spáchanie uvedeného trestného činu je

potrebné podporovať alebo propagovať skupiny smerujúce k potláčaniu základných práv a slobôd v súčasnosti, teda takáto skupina už musí existovať v čase spáchania skutku. Heslo „Na stráž!“ sa však spája s režimom vojnového Slovenského štátu a organizácie Hlinkova garda a ani Hlinkova mládež v súčasnosti neexistujú. Novelizáciou skutkovej podstaty sa tak podstatným spôsobom umožnilo stíhať extrémistické skupiny, ktoré pôsobili aj v minulosti.

Rozborom skutkovej podstaty trestného činu podľa §§ 421, 422 Trestného zákona účinného do 31. 12. 2016 je možné dospieť k záveru, že motívom (pohnútkou) páchatel'a je prostredníctvom zástav, odznakov, rovnošiat, hesiel či iným spôsobom, prípadne pozmenenými vecami alebo pozmeneným spôsobom, prejavit' sympatie k skupine alebo hnutiu, pričom kumulatívne musí byť splnené, že tieto skupiny alebo hnutia násilím, hrozbou násilia alebo hrozbou inej ťažkej ujmy smerujú k potláčaniu základných práv a slobôd osôb. Objektom skutkovej podstaty tohto trestného činu teda boli „základné práva a slobody občanov zakotvené v Ústave SR a v medzinárodných dokumentoch, ktoré Slovenská republika ratifikovala spôsobom ustanoveným zákonom.“⁹ Trestný zákon vo svojej všeobecnej časti piatej hlave – výklad pojmov, neobsahuje definíciu skupiny ani hnutia, ktoré tvoria zákonný znak objektívnej stránky trestného činu podpora a propagácia skupín smerujúcich k potlačeniu základných práv a slobôd podľa § 422 Trestného zákona. V § 129 ods. 1 Trestného zákona je definovaný len pojem „skupina osôb“, ktorou sa rozumejú na účely tohto zákona najmenej tri osoby, z čoho nie je jasné, či je možné aplikovať túto definíciu i na zákonný znak „skupina“ obsiahnutý v znení ustanovenia § 422 Trestného zákona. Podporne je možné si pomôcť stanoviskom kolégia Najvyššieho súdu Českej republiky z 13. 12. 2006, č. Tpjn 302/2005¹⁰, k výkladu objektívnej stránky skutkovej podstaty trestného činu podpory a propagácie hnutí smerujúcich k potlačeniu práv a slobôd človeka podľa § 260 odst. 1 TZ Českej republiky, ktorého skutková podstata je v základe zhodná so skutkovou podstatou trestného činu podpora a propagácia skupín smerujúcich k potlačeniu základných práv a slobôd podľa § 422 Trestného zákona, so zameraním na vymedzenie obsahu pojmu „hnutie“. Trestné kolégium sa v uvedenom stanovisku uznieslo, že za hnutie sa v zmysle spomínaného trestného činu považuje skupina osôb aspoň čiastočne organizovaná, i keď formálne neregistrovaná, smerujúca k potlačeniu práv a slobôd človeka alebo hlásajúca národnostnú, rasovú, náboženskú či triednu nenávisť alebo nenávisť voči inej skupine osôb.

Zákonodarca na tieto skutočnosti, ktoré smerovali k rôznym výkladom reagoval novelou Trestného zákona, ktorá je účinná od 1. 1. 2017. Pre rôznorodosť výkladu sa trestný čin podľa § 421 označuje ako založenie, podpora a propagácia hnutia smerujúceho k potlačeniu základných práv a slobôd. Novelizáciou sa v rámci skutkovej podstaty trestného činu rozšírila jeho objektívna stránka, keď je trestný čin spáchaný nielen podporou a propagáciou, ale aj založením takéhoto hnutia, pričom takéto hnutie, skupina alebo ideológia môže existovať nielen v súčasnosti, ale aj v minulosti.¹¹

Nová skutková podstata bola vymedzená v rámci § 422 Trestného zákona, ktorá má názov prejav sympatie k hnutiu smerujúcemu k potlačeniu základných práv a slobôd. Novinkou je zakotvenie možnosti spáchania takéhoto trestného činu na mieste prístupnom verejnosti. **Ide o významnú legislatívnu zmenu**, pretože práve skutočnosť, že nemožnosť preukázať subjektívnu stránku trestného činu, spravidla viedla k zastaveniu trestného stíhania podľa § 215 Trestného poriadku alebo k odovzdaniu veci podľa § 197 ods. 1 písm. a) Trestného poriadku, respektíve k postúpeniu veci podľa § 214 ods. 1, ods. 2 Trestného poriadku na prerokovanie priestupku na úseku extrémizmu podľa § 47a zákona o priestupkoch. Páchatel'ovi trestného činu sa tak nebude musieť v rámci novely tohto zákonného ustanovenia preukazovať, že existujú najmenej tri osoby, ktoré pochopili prejav

⁹ MAŠLANYOVÁ, D. a kol. *Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť*. Plzeň: Aleš Čenek, 2016. s. 579

¹⁰ Stanovisko kolégia Najvyššieho súdu Českej republiky, sp. zn. Tpjn 302/2005.

¹¹ § 421 Trestného zákona v znení zákona č. 316/2016 Z. z.

jeho vôle propagovať extrémistické hnutia, skupiny alebo ideológie. Objektívna stránka trestného činu zahŕňa pod prejavovanie sympatie najmä (teda nie výlučne) používanie zástav, odznakov, rovnošiat alebo hesiel, ktoré v súčasnosti alebo v minulosti používali extrémistické skupiny, hnutia alebo ideológie. Rovnako je trestné používanie pozmenených zástav, odznakov, rovnošiat alebo hesiel.¹²

V zmysle novelizovaného § 422 Trestného zákona je potrebné posudzovať od 1. 1. 2017 aj vyslovenie pozdravu „Na stráž!“. Ako už bolo spomenuté, nebude už potrebné vypočúvať v procesnom postavení svedka osoby, ktoré boli prítomné pri prejave, aby sa preukázalo, že trestný čin bol spáchaný verejne, pričom tieto osoby pochopili prejav páchatel'a propagovať extrémizmus. Dôvodom je, že bude postačovať, ak k vysloveniu pozdravu došlo na mieste prístupnom verejnosti. Nebude preto potrebné dokazovať, že minimálne tri prítomné osoby pochopili vyslovenie pozdravu ako prejavenie sympatie k extrémistickému hnutiu. Rovnako odpadá problém gramatického výkladu, pretože skutková podstata trestného činu umožňuje prejaviť sympatie aj k hnutiam alebo ideológiám, ktoré existovali v minulosti. Postačuje pritom aj prejavenie sympatie pozmeneným spôsobom. **Dá sa predpokladať, že v praxi justičných orgánov sa nebude klásť dôraz iba na formálne posúdenie prejavu, ako to bolo v minulosti, ale aj na okolnosti prejavu a osobu páchatel'a.**

Uvedené legislatívne zmeny majú podstatný význam v boji proti extrémizmu a sú primeranou a potrebnou reakciou štátu na vzostup extrémistických nálad v spoločnosti, ktoré presahujú právo na vyjadrenie názoru, respektíve slobodu slova. História totiž ukazuje, aké nedorozumenia môžu nastať, ak demokratické režimy nie sú schopné brániť sa brutálnemu rozhodnutiu svojich nepriateľov. V prípade, ak je demokracia ohrozená, môže výnimočne dôjsť k obmedzeniu niektorých princípov, na ktorých stojí. Iba tak sa demokratický režim môže brániť útokom tých, ktorých cieľom je demokraciu zlikvidovať.¹³ Až nasledujúca prax orgánov činných v trestnom konaní a súdov ukáže, aké výsledky prinesú legislatívne zmeny v smere boja proti extrémizmu.

Literatúra

MAŠĽANYOVÁ, D. a kol. *Trestné právo hmotné. Všeobecná a osobitná časť*. Plzeň: Aleš Čenek, 2016. 624 s. ISBN 978-80-7380-618-7.

MILLO M. *Hlinkova mládež 1938 – 1945*. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2008. 279 s. ISBN 978-80-89335-04-6.

SOKOLOVIČ, P. *Hlinkova garda 1938 – 1945*. Bratislava: Ústav pamäti národa, 2009. 559 s. ISBN 978-80-89335-10-7.

Právne predpisy a rozhodnutia:

Nález Ústavného súdu Českej republiky sp. zn. 2011/10.

Rozsudok ESĽP zo dňa 7. 2. 1976 vo veci Handyside proti Spojenému kráľovstvu

Rozsudok NS SR, sp. zn. 8Sr/1/2014.

Stanovisko kolégia Najvyššieho súdu Českej republiky, sp. zn. Tpjn 302/2005.

Uznesenie Krajskej prokuratúry v Bratislave podľa § 197 ods. 1 písm. d) Trestného poriadku, sp. zn. 1 Kn 32/2016.

Uznesenie Okresnej prokuratúry Bratislava I podľa § 215 ods. 1 písm. b) Trestného poriadku, sp. zn. 2 Pv 301/2009.

Zákon č. 300/2005 Z. z. Trestný zákon.

Zákon č. 301/2005 Z. z. Trestný poriadok.

¹² § 422 Trestného zákona v znení zákona č. 316/2016 Z. z.

¹³ Nález Ústavného súdu Českej republiky sp. zn. 2011/10.

Key words: extremism, history, freedom of expression, criminal offense

Summary

The rise of extremism is one of the serious problems of today. The role of judicial bodies of any state is to fight against manifestations of extremism and to take action against them by means of criminal repression. It is necessary to determine when a certain manifestation is still included in a person's exercising the freedom of expression and when it already exceeds the limits of it. The aim of the article is to deal with the salute "On guard!" used by right-wing extremists from the viewpoint of history and application.

*kpt. Mgr. Marián Kušnier
vyšetrovateľ odboru kriminálnej polície KR
PZ v Bratislave
Právnická fakulta Trnavskej univerzity
v Trnave
Katedra trestného práva a kriminológie
e-mail: marian.kusnier@minv.sk*

Recenzent: JUDr. Ladislav Balún